

SOURCES ON UNIQUE ASPECTS OF TZEDAKA

By Rabbi Dr. Nachum Amsel

These sources are from the book, "The Encyclopedia of Jewish Values" published by Urim, or the upcoming books, "The Encyclopedia of Jewish Values: Man to Man" or "The Encyclopedia of Jewish Values: Man to G-d" to be published in the future.

(1) דברים יד: כב

עֲשֵׂר תַעֲשֶׂר אֶת כָּל-תְּבוּאוֹת זֶרְעֶךָ הַיֵּצֵא הַשָּׂדֶה שָׁנָה שָׁנָה :

(3) משנה אבות א:ג

אנטיגנוס איש סוכו קבל משמעון הצדיק. הוא היה אומר אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס. אלא הוּו כעבדים המשמשין את הרב שלא על מנת לקבל פרס. ויהי מורא שמים עליכם :

(2) תענית ט.

אמר ליה : עשר תעשר. אמר ליה : ומאי עשר תעשר? אמר ליה : עשר בשביל שתתעשר. אמר ליה : מנא לך? אמר ליה : זיל נסי. אמר ליה : ומי שרי לנסוייה להקדוש ברוך הוא? והכתיב (דברים ו') לא תנסו את ה'! אמר ליה : הכי אמר רבי הושעיא : חוץ מזו, שנאמר (מלאכי ג') הביאו את כל המעשר אל בית האוצר ויהי טרף בביתי ובחונני נא בזאת אמר ה' צבאות אם לא אפתח לכם את ארבות השמים והריקתי לכם ברכה עד בלי די, מאי עד בלי די?

(4) מלאכי ג:י

הביאו את-כל-המעשר אל-בית האוצר ויהי טרף בביתי ובחונני נא בזאת אמר ד' צבאות-אם-לא אפתח לכם את ארבות השמים והריקתי לכם ברכה עד-בלי-די :

(5) ראש השנה ד., בבא בתרא י'., פסחים ח.

האומר סלע זו לצדקה בשביל שיחיו בני, ובשביל שאזכה בה לחיי העולם הבא הרי זה צדיק גמור.

(6) בבא בתרא י':

תניא, א"ר אלעזר ברי יוסי : כל צדקה וחסד שישראל עושין בעולם הזה, שלום גדול ופרקליטין גדולין בין ישראל לאביהן שבשמים, שנאמר : (ירמיהו ט"ז) "כה אמר ה' אל תבא בית מרזח ואל תלך לספוד ואל תנוד להם כי אספתי את שלומי מאת העם הזה [וגוי את] החסד ואת הרחמים", חסד זה גמילות חסדים, רחמים זה צדקה. תניא, ר"י אומר : גדולה צדקה שמקרבת את הגאולה, שנאמר : (ישעיהו נ"ו) "כה אמר ה' שמרו משפט ועשו צדקה כי קרובה ישועתי לבא וצדקתי להגלות". הוא היה אומר, עשרה דברים קשים נבראו בעולם : הר קשה ברזל מחתכו, ברזל קשה אור מפעפעו, אור קשה מים מכבין אותן, מים קשים עבים סובלים אותן, עבים קשים רוח מפזרתן, רוח קשה גוף סובלו, גוף קשה פחד שוברו, פחד קשה יין מפיגו, יין קשה שינה מפכחתו, ומיתה קשה מכולם [וצדקה מצלת מן המיתה], דכתיב : (משלי י') "וצדקה תציל ממות".

(7) משלי י' ב, יא:ד

לא-יועילו אוצרות רשע וצדקה תציל ממות :
לא-יועיל הון ביום עברה וצדקה תציל ממות :

(9) דברים כג:כה

כי תבא בקרם רעך ואכלת ענבים כנפשוך שבועך ואל-כליך לא תתן :

(10) רמב"ם, הלכות שכירות יב:א

הפועלים שהן עושין בדבר שגדולו מן הארץ ועדיין לא נגמרה מלאכתו בין בתלוש בין במחובר והיו מעשיהן גמירת המלאכה הרי על בעה"ב מצוה שיניח אותן לאכול ממה שהן עושין בו.

(11) שמות כב:כא-כב, דברים כד:יט, דברים טו:יא

כל-אלמנה ויתום לא תענון : אם-ענה תענה אתו כי אם-צעק יצעק אלי שמוע אשמע צעקתו :
כי תקצר קצירך בשדה ושכחת עמר בשדה לא תשוב לקחתו לגר ליתום ולא למנה יהיה למען יברכך ד' אלקיך בכל מעשה ידיך :
כי לא-יחדל אביון מקרב הארץ על-כן אנכי מצוה לאמר פתח תפתח את-ידיך לאחיך לעניך ולא בליגך בארץ :

12 משלי ג:יז
דְרָכֶיךָ דָרְכֵי-נֶעֱמִים וְכָל-נְתִיבוֹתֶיךָ שְׁלוֹם :

13 פסחים קיח.
בא וראה כמה קשים מזונותיו של אדם, שנשנתנו עליו סדרי בראשית. קשין מזונותיו של אדם כפליים כיולדה... קשין מזונותיו של אדם יותר מן הגאולה... קשין מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף.

14 כסף משנה על רמב"ם, הלכות תפילין, מזוזה וספר תורה י
פיקוח נפש דוחה כל מצות שבתורה...

15 יבמות עט.
שלשה סימנים יש באומה זו: הרחמנים, והביישנים, וגומלי חסדים רחמנים

16 רש"י על ראש השנה ד.
כאן בישראל - שלבו לשמים, ואם מריעין לו בחייו אינו קורא לו תגר (merchant), אלא תולה היסורין בעונו, אבל נכרי אם אין מטיבין לו כגמולו קורא תגר:

17 בבא בתרא י':
מהו שאמר הכתוב (משלי י"ד) צדקה תרומם גוי וחסד לאומים חטאת? נענה רבי אליעזר ואמר: צדקה תרומם גוי אלו ישראל, דכתיב: (שמואל ב' ז') ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ, וחסד לאומים חטאת כל צדקה וחסד שאומות עובדי כוכבים עושין חטא הוא להן, שאינם עושין אלא להתגדל בו, כמו שנאמר: (עזרא ו') די להוון מהקרבין ניחוחין לאלהה שמיא ומצליין לחיי מלכא ובנוהי. ודעביד הכי לאו צדקה גמורה היא? והתניא: האומר סלע זה לצדקה בשביל שיחיו בני, ובשביל שאזכה לעולם הבא הרי זה צדיק גמור לא קשיא: כאן בישראל, כאן בעובד כוכבים. נענה רבי יהושע ואמר: צדקה תרומם גוי אלו ישראל, דכתיב: ומי כעמך ישראל גוי אחד, וחסד לאומים חטאת כל צדקה וחסד שאומות עובדי כוכבים עושין חטא הוא להן, שאין עושין אלא כדי שתמשך מלכותן.

18 מאירי על ראש השנה ד.
האומר סלע זה לצדקה כדי שיחיו בני או כדי שאזכה לחיי העולם הבא אינו מפקיע שכר צדקתו בלשון זה אף על פי שהדבר דומה כעובד על מנת לקבל פרס שאין זה אלא כמתעורר לעמוס על עצמו עול מצות מחמת יראת העונש ואם מגיעהו עונש אח"כ אינו קורא תגר ואינו מהרהר אחר מדותיו של הקב"ה בכך אלא שמצדיק את דינו ומברך על הרעה כעל הטובה ואם עשה על מנת כן ר"ל שאם יגיעהו אח"כ שיקרא תגר ויהרהר אחר מדותיו ית' הרי זה רשע וסכל גמור וזהו שאמרו כאן בישראל כאן באומות העולם ופירשו עליה בתלמוד המערב מפני שהגוי קורא תגר אבל ישראל אינו קורא תגר אלא מברך על הרעה כעל הטובה:

19 פני יהושע על ראש השנה ד.
בתוספות ד"ה בשביל שיחיה בני והא דתנן פ"ק דמסכת אבות עכ"ל. ועיין במהרש"א אבל הר"ן ז"ל בדרשותיו כתב בענין אחר דידוע הוא שיש הפרש והבדל בין צדיק גמור ובין חסיד. וראיה לדבריו דלקמן בפירקין [דף י"ז ע"ב] רמי קראי אהדדי כתיב צדיק ה' בכל דרכיו וכתוב וחסיד בכל מעשיו, נמצא דלפ"ז לא קשיא דהכא בישראל נמי לא קאמר אלא דהוי צדיק גמור כשאומר בשביל שיחיה בני אבל חסיד לא הוי משא"כ ההיא דאבות משנת חסידים היא כדאמרין בעלמא מאן דבעי למיהוי חסידא לקיים מילי דאבות. ולענ"ד הדבר ברור דהיא דשביל שיחיה בני לא גרע מעובד מיראה ואפ"ה איתא בסוטה [דף ל"א ע"ב] דאקריינהו בחלמא דתרוייהו צדיקי גמורי אתון מר מאהבה ומר מיראה, וא"כ על כרחך ההיא דאבות עצה טובה היא שלא לעבוד אלא מאהבה גמורה:

20 דרושי הצ"ח, אהבת ציון, דרוש עשירי
...ואמרין במדרש (תנחומא פ' תשא ס"י י"ד) על קרא דהשקיפה ממעון קדשך, גדולה צדקה שמהפכת מדת הדין למדת הרחמים, וא"כ כוונתם היו לעמוד ברשעים ולהנצל מעונש שיהיה מצות הצדקה מחפה עליהם, וכיון שראה ירמיה הנביא שכל כוונתם לא היה בשביל מצות צדקה אלא כדי להנצל מעונש ולעמוד במרדם, א"כ הוי עשיית מצות זו לרשעים האלה מעשה בלי מחשבה, אמנם בעשיית צדקה מועיל המעשה אף בלי מחשבת מצוה כמו דאמרין (פסחים ח' ע"א) האומר סלע זה לצדקה על מנת שיחיה בני הרי זה צדיק גמור, ואמ"י הגאון זצ"ל נתן טעם לזה למה בכל המצות צריך לעשות המצוה לשם שמים ולא על מנת לקבל פרס ובמצות צדקה הוא צדיק גמור אם נותן על מנת שיחיה בני, ואמר אמ"י הגאון זצ"ל שכל מצות ה' אם אינו עושה לשם מצוה אין בו ממש ואינו עושה כלום דהא אם נטל לולב או מניח תפילין יציצית ולולב שיש בו מצות הבורא ב"ה אשר צוה לעשות דבר זה אין במעשה הזה שום תועלת מצד עצמותו רק המצוה

במה שמקיים מצוה הבורא ב"ה אשר צוונו לעשות כן אותו קיום המצוה גורם חשיבות ויקר תפארת המעשה ולכך אם אינו עושה לשם מצוה אין בו ממש, אבל בנתינת צדקה אף שאין בו מחשבת מצוה אפ"ה יש תועלת ופעולה בעשיתו דהא העני נהנה ממנו ואין חילוק להעני אם מקבל אותה צדקה לשמה או לא, ולכך ביקש ירמיה שהקב"ה ישלם בבני אדם שאינם מהוגנין, כדי שאפ"י שכר מעשה לא יהיה בידם:

21) ספר החינוך, מצוה תכד

וכמו כן בכלל האזהרה שלא לעשות מצוות ה' ברוך הוא על דרך הנסיון, כלומר שיעשה אדם מצוה לנסות אם יגמלוהו ה' כצדקו, לא לאהבת האל ויראתו אותו. ואל יקשה עליך מה שאמרו זכרונם לברכה בפרק קמא דמסכת תענית [ט' ע"א], עשר תעשר [רברים י"ד, כ"ב], עשר בשביל שתתעשר, שכבר תירצוה שם ואמרו שבכל המצוות נאמר לא תנסו, חוץ מזו דמעשר, שנאמר [מלאכי ג', י'], הביאו את כל המעשר אל בית האוצר וגו' ובחנוני נא בזאת וגו'. והטעם בזו כענין שכתוב [משלי י"ט, י"ז], מלוה ה' חונן דל, כלומר, שהודיענו האל ברוך הוא כי בפרנסנו משרתי ביתו במעשר נמצא התועלת והברכה בממונו על כל פנים, ולא יעכב זה שום דבר חטא ועון. וטעם איסור הנסיון במצוות, מפני ששכר מצוות אינו בעולם הזה, וכמו שדרשו זכרונם לברכה בריש מסכת עבודה זרה [ג' ע"א], היום לעשותם [דברים ז', י"א], ולמחר, כלומר לעולם הבא, ליטול שכרם, וזה שאמרו זכרונם לברכה [בבא בתרא י' ע"ב], האומר סלע זו לצדקה בשביל שיחיה בני הרי זה צדיק גמור, תירצוה חכמים המפרשים כשגומר הנותן בלבו לתת אותה בין שיחיה או לא יחיה שאין זה מנסה את ה':

22) שולחן ערוך, יורה דעה רמז ד

הצדקה דוחה את הגזירות הקשות וברעב תציל ממות כמו שאירע לצרפית: **הגה** והיא מעשרת ואסור לנסות הקב"ה כי אם בדבר זה שנאמר ובחנוני נא בזאת וגו' (טור מגמרא פ"ק דתענית) וי"א דוקא בנתינת מעשר מותר לנסות הקב"ה אבל לא בשאר צדקה.

23) פירוש רב עובדיה מברטנורה על דמאי ו:ג

כשם שחולקין בחולין כך חולקין בתרומה - כשנוטל בעל השדה מחצה ושליש ורביע ממה שהוציאה השדה, נוטל גם כן מחצה ושליש ורביע מן התרומה והמעשרות המוטלות עליה, ונותן הוא לכל כהן ולוי שירצה.

24) פירוש רב עובדיה מברטנורה על חלה א:ט

וחומשן - האוכלן שוגג משלם קרן לבעלים וחומש לכל כהן שירצה.

25) תוספתא פאה ב:ג, שולחן ערוך, יורה דעה סא:כח

ארבע מתנות בכרם פרט שכחה ופאה ועוללת שלש בתבואה לקט שכחה ופאה שתיים באילן שכחה ופאה כל אלו אין בהן משום טובה ואפילו עני שבישראל מוציאין את שלו מידו ושאר מתנות כהונה כגון הזרוע והלחיים והקיבה יש בהן משום טובה וניתנין לכל כהן שירצה.

השוחט בהמת ישראל חבירו, חובה על השוחט ליתן מתנותיה לכהן; ואם שחט בהמת כהן או עובד כוכבים, פטור: **הגה** - מיהו טובת הנאה לבעלים והוא יכול ליתנם לכל כהן שירצה

26) ויקרא כג:כב, דברים כד:יט

וְבִקְצָרְכֶם אֶת-קְצִיר אֲרָצְכֶם לֹא-תִכְלֶה פֶּאֶת שְׂדֵךְ בְּקִצְרְךָ וְלִקֵּט קְצִירְךָ לֹא תִלְקֹט לְעֵנִי וְלִגְר תַּעֲזֹב אֹתָם אֲנִי ד' אֱלֹהֵיכֶם: כִּי תִקְצֹר קְצִירְךָ בְּשֵׂדֶךָ וְשָׁכַחְתָּ עֹמֵר בְּשֵׂדֶךָ לֹא תָשׁוּב לְקַחְתּוֹ לִגְר לִיתוֹם וְלֹא לְמִנְה יִהְיֶה לְמַעַן יִבְרַכְךָ ד' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל מַעֲשֵׂה יְדֶיךָ:

27) רמב"ם, הלכות מתנות עניים ב:יז

בשלש עתות ביום מחלקין את הפאה לעניים בשדה או מניחין אותם לבז, בשחר, ובחצי היום, ובמנחה, ועני שבא שלא בזמן זה אין מניחין אותו ליטול, כדי שיהיה עת קבוע לעניים שיתקבצו בו כולן ליטול, ולמה לא קבעו לה עת אחת ביום מפני שיש שם עניות מניקות שצריכות לאכול בתחלת היום, ויש שם עניים קטנים שאין נעורין בבקר ולא יגיעו לשדה עד חצי היום, ויש שם זקנים שאינם מגיעין עד המנחה.

28) רמב"ם, הלכות מתנות עניים ו:ז, ט, י, יב

בעל השדה שעברו עליו עניים והיה לו שם מעשר עני, נותן לכל עני שיעבור עליו מן המעשר כדי שבעו... היה לו דבר מועט והעניים מרובין ואין בו כדי ליתן לכל אחד ואחד כשיעור נותן לפניהם והן מחלקין ביניהם, אבל המתחלק בבית יש לו טובת הנאה לבעלים ונותנו לכל עני שירצה, אבל אם היה המעשר בבית מחלקו לכל העניים אפילו כזית כזית.

29) שולחן ערוך, יורה דעה רמט:א

שיעור נתינתה אם ידו משגת יתן כפי צורך העניים ואם אין ידו משגת כל כך יתן עד חומש נכסיו מצוה מן המובחר ואחד מעשרה מדה בינונית פחות מכאן עין רעה וחומש זה שאמרו שנה ראשונה מהקרן מכאן ואילך חומש שהרויח בכל שנה:

30) רמב"ם, הלכות מתנות עניים ח:י', שולחן ערוך, יורה דעה רנב:א

פדיון שבויים קודם לפרנסת עניים ולכסותן, ואין לך מצוה גדולה כפדיון שבויים שהשבוי הרי הוא בכלל הרעבים והצמאים והערומים ועומד בסכנת נפשות.

פדיון שבויים קודם לפרנסת עניים ולכסותן ואין מצוה גדולה כפדיון שבויים הילכך לכל דבר מצוה שגבו מעות בשבילו יכולים לשנותן לפדיון שבויים ואפי' אם גבו לצורך בנין ב"ה ואפי' אם קנו העצים והאבנים והקצום לצורך הבנין שאסור למכרם בשביל מצוה אחרת מותר למכרם לצורך פדיון שבויים אבל אם בנאוהו כבר לא ימכרו אותו.

31) שולחן ערוך, יורה דעה רמט:טו

גבאי צדקה שיש בידם מעות צדקה ישיאו בהם בתולות עניות שאין צדקה גדולה מזו:

32) שולחן ערוך, יורה דעה רמט:טז

יש מי שאומר שמצות בית הכנסת עדיפא ממצות צדקה...

33) שולחן ערוך, יורה דעה רמט:טז

יש מי שאומר שמצות ... צדקה לנערים ללמוד תורה או לחולים עניים עדיף ממצות בית הכנסת:

34) שולחן ערוך, יורה דעה רמט:טז

יש מי שאומר שמצות ... צדקה ... לחולים עניים עדיף ממצות בית הכנסת:

35) דברים טו:ז

כִּי-יְהִיֶּה בָּךְ אֲבִיּוֹן מֵאֲחִיד אֲחִיד בְּאֶחָד שְׁעָרֶיךָ בְּאַרְצֶךָ אֲשֶׁר-דִּי אֶלְקֶיךָ נָתַן לְךָ לֹא תֵאמָר אֶת-לִבְבְּךָ וְלֹא תִקְפָּץ אֶת-יְדֶיךָ מֵאֲחִיד הָאֲבִיּוֹן:

36) רמ"א על שולחן ערוך, יורה דעה רנא:ג

הגה פרנסת עצמו קודמת לכל אדם ואינו חייב לתת צדקה עד שיהיה לו פרנסתו.

37) משנה ברורה על שולחן ערוך, אורח חיים קנו:ב

עיקר - אלא יעשה רק כדי פרנסתו אך בזה גופא צריך להזהר מפיתוי היצר שמפתהו שכל היום צריך השתדלות על הרוחה זו. והעיקר שיתבונן בעצמו מה הוא הכרח האמיתי שאי אפשר בלעדו ואז יכול להתקיים בידו שיהא מלאכתו עראי ותורתו עיקר:

38) טור יורה דעה רנא

כל הפושט ידיו ליטול נותנין לו אפי' נכרי שמפרנסים עניי נכרים עם עניי ישראל משום דרכי שלום...

39) רמ"א על שולחן ערוך, יורה דעה רמט:ד

הגה ואסור להחזיר העני השואל ריקם אפילו אין לו רק גרוגרת אחת שנאמר אל ישוב דך נכלם

40) שולחן ערוך, יורה דעה רנא:ג

הנותן לבניו ובנותיו הגדולים שאינו חייב במזונותיהם כדי ללמד את הבנים תורה ולהנהיג הבנות בדרך ישרה וכן הנותן מתנות לאביו והם צריכים להם הרי זה בכלל צדקה ולא עוד אלא שצריך להקדימו לאחרים ואפילו אינו בנו ולא אביו אלא קרובו צריך להקדימו לכל אדם ...

41) כתובות נ.

רבי יוסי בר חנינא תנא מיניה ארבעין זימנין, ודמי ליה כמאן דמנחא ליה בכיסתיה. (תהלים ק"ו) אשרי שומרי משפט עושה צדקה בכל עת וכי אפשר לעשות צדקה בכל עת? דרשו רבותינו שביבנה, ואמרי לה רבי אליעזר: זה הזן בניו ובנותיו כשהן קטנים. רבי שמואל בר נחמני אמר: זה המגדל יתום ויתומה בתוך ביתו ומשיאן.

42) פירוש רש"י על כתובות נ.

זה הזן בניו ובנותיו קטנים - שתמיד יום ולילה הן עליו והיא צדקה שאינו חייב עליו בהם.

43) שולחן ערוך, יורה דעה רנא:ג

...ועניי ביתו קודמין לעניי עירו לעניי עירו קודמין לעניי עיר אחרת ... ויושבי ארץ ישראל קודמין ליושבי חוצה לארץ:

44) משנה הוריות ג:

האיש קודם לאשה להחיות ולהשב אבדה, והאשה קודמת לאיש לכסות ולהוציא מבית השבי.

45) כתובות סז:

ת"ר: יתום ויתומה שבאו להתפרנס, מפרנסין את היתומה ואחר כך מפרנסין את היתום, מפני שהאיש דרכו לחזור על הפתחים, ואין אשה דרכה לחזור.

46) ספר באר שבע על הוריות יג:

ומשמע דפרנסה היינו בין מזון בין כסות, דטעמא דמפני שהאיש דרכו לחזור וכו' שייך בין במזון בין בכסות. ... וצריך לומר דהאי להחיות אין פירושו אכילה, אלא דינה של אכילה כדין הכסות. והמשנה קתני והאשה קודמת לאיש לכסות והוא הדין לאכילה דחד טעמא הוא כדאמרן ...

47) חכמת אדם, קמה ח:

כל דבר שהוא סכנת נפשות כגון לפרוע המס להמלך ולהשר ואף יש כמה עניים שאין להם ליתן ויכוס ויפשיטום ערומים וכיוצא בזה (סימן רנ"א סעיף י"ד) וכל שכן פדיון שבויים קודם אפילו מתלמוד תורה וכל שכן מפרנסת עניים ומלכסותן ואין מצוה גדולה כפדיון שבויים (סימן רנ"ב סעיף א'):

48) בית יוסף על טור יורה דעה קמט

מצות בית הכנסת עדיפא ממצות צדקה דגרסינן שם [ב] אחזי לרב תרעא דבי כנישתא וכו' וכי לית תמן בר נש למילף אורייתא או חולים המוטלים באשפה וקרא עליו (הושע ח יד) וישכח ישראל [את] עושהו ויבן היכלות מכאן אומר הר' שמואל שטוב ליתן צדקה לנערים ללמוד תורה או לחולים עניים מליתן לבית הכנסת עכ"ל מדקאמר בירושלמי חולים המוטלים באשפה וכן הר' שמואל אומר חולים עניים ולא קאמר עניים סתם משמע דאם לא היו חולים כי אם עניים דטוב יותר ליתן לבית הכנסת:

49) תשובות והנהגות, חלק א:תקסז

שאלה במצות צדקה מה יש האם הכנסת כלה או עדיף לתת צדקה לישיבה נוסח השאלה תמוה שאין מצות הכנסת כלה בארץ ישראל דומה זה לזה לפעמים צריך לחתן וכלה דברים הכרחיים ממש ולפעמים מחפשים לקנות דירה עם ג' חדרים ויותר וכן בישיבות יש ישיבות שיש להם רכוש והשקעות ויש כאלו שדחוקים לפרנסת יום יום ... וכן פירש רבינו הגר"א זצ"ל "לא תקפוץ ידך" הכוונה שאם קופץ אצבעותיו כולם שוין והזהירה תורה לא לקפוץ אלא לפשוט אצבעות בצדקה שכל אצבע בגודל שונה ואז יחליט במי יש מצוה יותר ולהרבות בזה ולפי זה השאלה רק כששניהם דחוקים ובאותו מדה של צורך ואז בודאי תלמוד תורה דרבים עדיף ואתי עשה דרבים ודחי עשה דיחיד אבל יש לבדוק היטב אם באמת המצב כ"כ נורא ואם כל הכסף יגיע לישיבה שבלאו הכי יש להעדיף מצות הכנסת כלה או חתן שהם בצער גדול מאד...

50) דברים טו:

...ולא תקפץ את-?דך מאחיד האביון:

51) שו"ת אגרות משה יורה דעה א:קמד

בדבר אם יכול להפריש צדקה שלו לצורך אחיו כדי שיוכל לישב בשלוח אחר נישואין וללמד תורה איזה שנים... והנה כשיש עני שצריך היום לאכילה באופן שאינו פקוח נפש וקרוב שלא חסר לו להיום כלום אבל צריך הוא למחר והוא גם היום בדין עני שרשאי ליטול צדקה שאין לו מאתים זוז, אף שאין הדין מפורש משמע שצריך ליתן להקרוב, שלא מצינו שצריך לדקדק בדין הקדימות של הקרובים לומר שהוא רק כשהן שוין בהצורך בין להזמן בין להנחיצות אלא סתם משמע דאם אך שניהם רשאים ליטול צדקה צריך להקדים ליתן לקרובו אף שצורך האחר קודם לזמן וליותר דבר נחוץ כיון שעכ"פ הנתינה לתרויהו הוא מצוה אחת דמצות צדקה. ואף בעניים שוין ששניהם קרובים או שניהם רחוקים נמי משמע שיוכל ליתן למי שירצה.

52) מנחת אשר, פרשת ראה כא

בדבר שאלתו בדיני קדימה בצדקה מה סדר המוקדם והמאוחר בתורת החסד הנני להשיב בקצרה משום רוב טרדה בפתח הדברים נדגיש דלא סדר קדימה אחד יש בצדקה אלא ד' סדרים שונים ונבאר אי סדר קדימה בין גדרי הצדקה השונים כגון פקו"ט ת"ת צדקה לעניים וכדו' ב' קדימה בין האישים כגון ת"ח קרובי משפחה עניי עירך וכדו' ג' קדימה בין הצרכים השונים מאכל כסות וכדו' ד' קדימה בין האופנים השונים במצות הצדקה וכמ"ש השו"ע ביו"ד סי' רמ"ט ס"ו שמונה מעלות בצדקה וכ"ז ברור ונבאר בקיצור את עיקרי ההלכות...

הנה המעלה העליונה במעלות הצדקה הוא החזקת התורה כמבואר בשו"ע יו"ד סי' רמ"ט סעיף ט"ז...

...ואחרי שנתבאר דת"ת קודם לחולים עניים וחולים עניים קודמין לבנין ביהכ"ע ובנין ביהכ"נ קודם לעניים דעלמא נדון קצת בדיני קדימה במצות צדקה.

...וא"כ פשוט דעל כל אדם לקיים גם מצות צדקה כפשטותה דהיינו ליתן צדקה לעניים ולגמילות חסדים ואינו יוצא יד"ח בחיזוק מוסדות התורה בלבד אלא אחוז בזה וגם מזה...

ומתוך כל הנ"ל נתבאר סדר הקדימה כלהלן:

- א. כל דבר שיש בו פקו"נ כגון חושיב"ס או שאר פקו"נ כמבואר בסי' רנ"א סעיף י"ד וכן פדיון שבויים שדינו כפקו"נ כמבואר בסי' רנ"ב וזה קודם לכל דבר ומותר אפילו לשנות מצדקה אחרת לצורך פקו"נ ופדיון שבויים והן קודמין אפילו לת"ת כמבואר שם בט"ז ס"ק ו'.
- ב. החזקת ת"ת וזה כולל כל הנצרך לתת כגון ביהמ"ד וספרים וכדו' כמבואר בפשטות המהרי"ק והשו"ע וכך כתב החכמ"א שם.
- ג. חולים עניים ולכאורה משמע דלא רק לצורך ריפוי אלא אף לצורך סיעוד וכדו' כנ"ל.
- ד. בנין ביהכ"נ אך הגר"א ועוד אחרונים פקפקו בקדימה זו כנ"ל.
- ה. נישואי יתום ויתומה ואפשר דבזמנינו שהוצאות הנישואיז עצומות ואיז ביד האדם בהם הוי כל הכנסת כלה בכלל זה.
- ו. שאר עניי ישראל לפי סדר הקדימה בסי' רמ"ט וסי' רנ"א

53) אסתר ט: כב

פְּמִיּוֹם אֲשֶׁר-נָחַו בָּהֶם הַיְּהוּדִים מֵאוֹיְבֵיהֶם וְהַחֲדָשׁ אֲשֶׁר נִהְפָּךְ לָהֶם מִגֹּגוֹן לְשִׂמְחָה וּמֵאֲבֵל לְיוֹם טוֹב לַעֲשׂוֹת אוֹתָם יְמֵי מִשְׁתֵּה וְשִׂמְחָה וּמְשָׁלוֹחַ מְנוֹת אִישׁ לְרַעְהוּ וּמִתְנֻנֹת לְאֲבִיוֹנִים :

54) מגילה ז.

ומתנות לאביונים. תני רב יוסף: ומשלח מנות איש לרעהו שתי מנות לאיש אחד. ומתנות לאביונים שתי מתנות לשני בני אדם.

55) שולחן ערוך, אורח חיים תרצד: א

חייב כל אדם ליתן לפחות שתי מתנות לשני עניים:

56) שולחן ערוך, יורה דעה רמח: א

כל אדם חייב ליתן צדקה אפילו עני המתפרנס מן הצדקה חייב ליתן ממה שיתנו לו.

57) רמב"ם, הלכות מגילה ב: טז-יז

וחייב לחלק לעניים ביום הפורים, אין פחות משני עניים נותן לכל אחד מתנה אחת או מעות או מיני תבשיל או מיני אוכלין שנאמר ומתנות לאביונים שתי מתנות לשני עניים, ואין מדקדקין במעות פורים אלא כל הפושט ידו ליטול נותנין לו, ואין משנין מעות פורים לצדקה אחרת. יז מוטב לאדם להרבות במתנות אביונים מלהרבות בסעודתו ובשלוח מנות לרעיו, שאין שם שמחה גדולה ומפוארה אלא לשמח לב עניים ויתומים ואלמנות וגרים, שהמשמח לב האמללים האלו דומה לשכינה שנאמר ישעיהו נ"ז להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדכאים.

58) שבלי הלקט רב

במעות פורים אין קצבה כל מה שירצה האיש ליתן יתן מפני שהוא צדקה וצדקה כל אחד ואחד לפי עינו הטובה יתן...

59) ירושלמי מגילה ה.

אין מדקדקין במצות פורים אלא כל מי שהוא פושט את ידו ליטול נותנין לו...

60) פירוש ריטב"א על מגילה (בבלי) ז.

ואין מדקדקים בדבר פירשו בירוש' שכל הפושט ידו ליטול יתנו לו לומר שנותנין לכל אדם ואין מדקדקין אם הוא עני וראוי ליתן לו שאין נתינה זו מדין צדקה גרידתא אלא מדין שמחה שהרי אף לעשירים יש לשלוח מנות ולפי' נהגו ליתן מעות פורים לגוים ואפילו עשירים...

61) שולחן ערוך, אורח חיים תרצד: ג

אין מדקדקים במעות פורים אלא כל מי שפושט ידו ליטול נותנים לו ומקום שנהגו ליתן אף לעכו"ם נותנים:

62) ב"ח על טור, אורח חיים תרצ"ד: א

חייב כל אדם וכו' - כלומר כל אדם אפילו עני המקבל צדקה חייב לתת ממה שנתנו לו לשאר אביונים בפורים דאין דין מתנות לאביונים בפורים כדן שאר צדקה דהכשר מצות פורים כן הוא לתת מתנות ... ואפילו משלוח מנות חייבים בו העניים אף על פי שלא יספיק להם בסעודתם לאכול לעצמם ולשלוח גם לאחרים וכדמשמע מרב חנינא בר אבין ואבין בר אבין לפי פירוש רבינו לקמן בסימן תרצ"ה אם כן הוא הדין למתנות לאביונים בפורים אבל שאר צדקה דכל השנה אין עני המקבל הצדקה חייב בה אלא פעם אחת בשנה יתן דבר מועט לצדקה כדי לקיים מצות צדקה וכמו שכתוב ביוורה דעה סימן רמ"ח ורמ"ט:

63) ט"ז על שולחן ערוך, אורח חיים תרצ"ד:א

חייב כל אדם - כתב מו"ח ז"ל אפילו עני המתפרנס מהצדקה כמו בדי' כוסות של פסח מה שאין כן בשאר צדקה שאינו חייב רק פעם אחד בשנה כדי לקיים מצות צדקה כמ"ש בי"ד סימן רמ"ח ורמ"ט :